

ADOLF GITLER

A.Azimboyev

1889-1945 Gitler kim bo'lgan? 2023-yil

Adolf Gitler 1889-yili 20-aprelda Innadagi Braunau (Avstriya) shahrida tug'ilgan. Bo'lajak fyurerning otasi Alois Gitler (1837-1907) oldin etikdo'z bo'lgan, keyin esa bojxona xodimi bo'lib ishlagan; noqonuniy tug'ilganligi sababli u 1876-yilgacha onasining familiyasi shiklgruberni olgan (Adolf keng tarqalgan fikrga qaramay, bu familiyani hech qachon olmagan). Alois yuqori bo'lmagan ober-ofitsial mansabiga ega edi. Onasi Klara Pözl, qizlik familiyasi Pelsl, ishchilar oilasidan kelib chiqqan.

16 yoshida Gitler to'liq o'rta ta'limni bermaydigan Linsdagi maktabni tamomlaydi. Vena badiiy san'atlar akademiyasiga kirish urinishlari omadsiz bo'ladi. Onasining vafotidan so'ng (1908) Gitler Venaga ko'chib o'tadi, u yerda uysizlarga beriladigan boshpanalarda yashab, tasodifiy ish haqlariga kun ko'radi. O'sha paytda u o'zining bir qator akvarellarini sotishga muvaffaq bo'ladi.

Adolfning qarashlari mashhur antisemit Venaning ober-burgomistri Karl Luegerlarning ta'siri ostida shakllangan. U nemis millatining buyukligi va alohida missiyaga ega ekanligiga ishonar edi.

Gitlerning ota-onasi

Adolfning bolaligi otasining ishining o'ziga xos xususiyatlari va maktabni o'zgartirishi tufayli cheksiz harakatda o'tdi, u erda u hech qanday maxsus iste'dod ko'rsatmadi, lekin u baribir Steyrdagi haqiqiy maktabning 4 sinfini bitirib, ta'lim sertifikatini oldi. unda yaxshi baholar faqat chizmachilik va jismoniy tarbiya kabi fanlardan edi. Bu davrda uning onasi Klara Gitler saraton kasalligidan vafot etdi, bu yigitning ruhiyatiga katta zarba berdi, lekin u buzilmadi, lekin Kerakli hujjatlar o'zi va singlisi Paula uchun pensiya olish uchun Vena shahriga ko'chib o'tdi va kattalar yo'lini boshladi.

Birinchidan, u Badiiy akademiyaga kirishga harakat qildi, chunki u ajoyib iste'dodi va tasviriy san'atga ishtiyoqi bor edi, lekin kirish imtihonlaridan o'ta olmadi. Keyingi bir necha yil davomida Adolf Gitlerning tarjimai holi qashshoqlik, sarsonlik, vaqtinchalik ish, cheksiz joydan ikkinchi joyga ko'chish, shahar ko'priklari ostidagi uylarni joylashtirish bilan to'la edi. Bu davr mobaynida u qarindoshlariga yoki do'stlariga qayerdaligini aytmadi, chunki u armiyaga chaqirilishidan qo'rqib, u erda yahudiylar bilan birga xizmat qilishga majbur bo'lishidan qo'rqib, ularga nisbatan chuqur nafratni his qildi.

24 yoshida Gitler Myunxenga ko'chib o'tdi va u yerda Birinchi jahon urushi bilan uchrashdi va bu uni juda xursand qildi. U darhol Bavariya armiyasiga ko'ngilli sifatida ro'yxatdan o'tdi, uning saflarida u ko'plab janglarda qatnashdi. U Germaniyaning Birinchi Jahon urushidagi mag'lubiyatini juda og'riqli qabul qildi va buning uchun siyosatchilarni

keskin aybladi. Shu fonda u keng ko'lamli tashviqot ishlarini olib bordi, bu unga Xalq mehnat partiyasining siyosiy harakatiga kirish imkoniyatini berdi va u mohirlik bilan natsistlarga aylandi.

Umrining so'ngiga qadar Gitler Birinchi Jahon urushidagi xizmatlari uchun berilgan «Temir xoch» birinchi toifasidagi medalni taqib yurgan. U Sommedagi birinchi jangda yaralangan bo'lsa-da (1916), yaqinda o'tkazilgan tadqiqotlarda Gitlarning urushdagi ishtiroki bo'yicha dalillar chalkashib ketgani aytiladi. Bundan tashqari, Gitlarning 1918-yilda xantal-gaz xuruji paytida jiddiy jabrlangani haqida ma'lumotlar bor.

1920-yillarning boshlarida NSDAP Bavariyaning eng taniqli tashkilotlaridan biriga aylandi. Ernst Rohm hujum otryadlari boshida turardi. Gitler tez orada Bavariyada o'z o'rniga ega bo'lgan siyosiy shaxsga aylandi.

1923-yil yanvarda Fransiyaning Rurni bosib olishi fonida Germaniyada inqiroz boshlandi. 1923-yil 26-sentabrda reyxkansler Gustav Shtrezeman boshchiligidagi yangi hukumat Fransiyaning barcha talablarini qabul qilishga majbur bo'ldi va ham o'ngchilar, ham kommunistlar hujumiga uchradi. Konservativ Bavariya vazirlar mahkamasi 26-sentabr kuni shtat hududida favqulodda holat joriy etilishini e'lon qildi va o'ng qanot monarxist Gustav fon Karga diktatorlik vakolatlarini berib, Bavariya shtati komissari etib tayinladi. Kar Germaniyada prezident tomonidan joriy qilingan favqulodda vaziyatning Bavariya bilan bog'liqligini tan olishdan bosh tortdi va Berlining bir qator buyruqlarini, jumladan, NSDAP organini yopishni bajarmadi.

Gitler Mussolinining Rimga yurishi misolidan ilhomlanib, Berlinga yurish uyushtirishga qaror qildi. 1923-yil 8-noyabr kuni Myunxenning Byurgerbroykeller pivoxonasida Kar, Lossov va Seysser ishtirokida miting bo'lib o'tdi. Gitler "Berlinda xoinlar hukumati ag'darilganligini" e'lon qildi. Fon Kar boshchiligidagi Bavariyaning yuqori darajali amaldorlari bu e'lonni qo'llab-quvvatladi. Tunda NSDAP otryadlari Myunxenning ma'muriy binolarini egallab ola boshladi. Ammo oradan ko'p vaqt o'tmay fon Kar va uning tarafdorlari markaz bilan kompromisga kelishga qaror qiladi.

9-noyabrda Gitler o'z tarafdorlarini markaziy maydonga olib chiqib, "Feldgerenxale"ga yo'l olganda hukumat harbiy qismlari ularga qarshi o'q ochishadi. Germaniya tarixida bu hodisalar "Pivo isyoni" nomi bilan qoldi.

1924-yilda qamoqqa tushgan Gitler keyinchalik dunyodagi eng xavfli kitoblardan biri deb hisoblanadigan asarini yozishni boshladi. Dastlab ikki jildda (1925, 1927) nashr etilgan «Mayn Kampf»da (Mening kurashim) Gitler o'z hayotini yozib, irqchilik mafkurasini namoyish etadi. Venada yashab yurgan paytida «mutaassib antisemit»ga aylanganini da'vo qilinadi.

Dastlab u katta muvaffaqiyatga erishmagan bo'lsa-da, «Mayn Kampf»ning mashhurligi Gitler va natsistlar hukmronligi vaqtida o'sdi. Gitler vafotidan so'ng asar Germaniyada va boshqa mamlakatlarda taqiqlandi. Mualliflik huquqiga ega bo'lgan Germaniyaning Bavariya shtati boshqalarga nashr huquqini berishdan bosh tortdi. 2016 yilda asarning mualliflik huquqi tugaganidan keyin u jamoat mulkiga aylandi.

1939-yilga kelib «Mayn Kampf» o'n bitta tilda 5,2 million nusxada sotilgan. Urushning oxiriga kelib kitobning 10 million nusxasi tarqalgan.

Adolf Gitler Germaniyaning mashhur siyosiy rahbari bo'lib, uning faoliyati insoniyatga qarshi dahshatli jinoyatlar, shu jumladan Xolokost bilan bog'liq. Natsistlar partiyasi va Uchinchi Reyx diktaturasining yaratuvchisi, uning falsafasi va siyosiy qarashlarining axloqsizligi bugungi kunda jamiyatda keng muhokama qilinmoqda.

1934-yilda Gitler nemis fashistik davlatining boshlig'i bo'lishga muvaffaq bo'lgandan so'ng, u Evropani egallash bo'yicha keng ko'lamli operatsiyani boshladi, Ikkinchi Jahon urushining tashabbuskori bo'ldi, bu esa uni mamlakat fuqarolari uchun "yirtqich hayvon va sadist" qildi. SSSR va ko'plab nemis fuqarolari uchun odamlar hayotini yaxshi tomonga o'zgartirgan ajoyib rahbar.

Gitler rassom bo'lishni istagan, ammo bunga erishgan emas. Bu uning keyingi hayotidagi natsistik kayfiyatiga hissa qo'shgan. Gitler Vena tasviriy san'at akademiyasiga o'qishga kira olmagan. O'zi chizgan suratlarni sotolmay qashshoqlikda yashagan. Fyurer bo'lganidan keyin esa san'atga bo'lgan qiziqishi yanada kuchaygan. Gitler antik davr ijodini ma'qullagan bo'lsa-da, u impressionizm, kubizm va dada kabi zamonaviy harakatlarni juda tanqid qilgan. Uning davrida Paul Kleye, Pablo Pikasso, Vilgelm Lembruk va Emil Noldening zamonaviy asarlari katta ko'rgazmalarda namoyish etilgandi ham.

Bir so'z bilan aytganda, Gitler yaxshi san'atshunos bo'lishi mumkin edi...

Gitler tamaki iste'mol qilmagan va vege 1923-yil yanvarda Fransiyaning Rurni bosib olishi fonida Germaniyada inqiroz boshlandi. 1923-yil 26-sentabrda reyxkansler Gustav Shtrezeman boshchiligidagi yangi hukumat Fransiyaning barcha talablarini qabul qilishga majbur bo'ldi va ham o'ngchilar, ham kommunistlar hujumiga uchradi. Konservativ Bavariya vazirlar mahkamasi 26-sentabr kuni shtat hududida favqulodda holat joriy etilishini e'lon qildi va o'ng qanot monarxist Gustav fon Karga diktatorlik vakolatlarini berib, Bavariya shtati komissari etib tayinladi. Kar Germaniyada prezident tomonidan joriy qilingan favqulodda vaziyatning Bavariya bilan bog'liqligini tan olishdan bosh tortdi va Berlining bir qator buyruqlarini, jumladan, NSDAP organini yopishni bajarmadi. Biroq uning sog'lom turmush tarzini narkotik moddalar iste'moli buzib turgan. So'nggi tadqiqotlarga ko'ra, 1941-yilda uning shaxsiy shifokori Teodor Morell unga turli xil dorilarni, shu jumladan, oksikodon, metamfetamin, morfin va hattoki kokainni yuborishni boshladi. Darhaqiqat, giyohvand moddalarni iste'mol qilish fashistlar partiyasi a'zolari o'rtasida keng tarqalgan va askarlar ko'pincha jangdan oldin narkotik moddalarni iste'mol qilgan.

Gitler Mussolinining Rimga yurishi misolidan ilhomlanib, Berlinga yurish uyushtirishga qaror qildi. 1923-yil 8-noyabr kuni Myunxenning Byurgerbroykeller pivoxonasida Kar, Lossov va Seysser ishtirokida miting bo'lib o'tdi. Gitler "Berlinda xoinlar hukumati ag'darilganligini" e'lon qildi. Fon Kar boshchiligidagi Bavariyaning yuqori darajali amaldorlari bu e'lonni qo'llab-quvvatladi. Tunda NSDAP otryadlari Myunxenning ma'muriy binolarini egallab ola boshladi. Ammo oradan ko'p vaqt o'tmay fon Kar va uning

tarafdorlari markaz bilan kompromissga kelishga qaror qiladi. 9-noyabrda Gitler o'z tarafdorlarini markaziy maydonga olib chiqib, "Feldgerenxale"ga yo'l olganda hukumat harbiy qismlari ularga qarshi o'q ochishadi. Germaniya tarixida bu hodisalar "Pivo isyoni" nomi bilan qoldi.

1923-yil yanvarda Fransiyaning Rurni bosib olishi fonida Germaniyada inqiroz boshlandi. 1923-yil 26-sentabrda reyxkansler Gustav Shtrezeman boshchiligidagi yangi hukumat Fransiyaning barcha talablarini qabul qilishga majbur bo'ldi va ham o'ngchilar, ham kommunistlar hujumiga uchradi. Konservativ Bavariya vazirlar mahkamasi 26-sentabr kuni shtat hududida favqulodda holat joriy etilishini e'lon qildi va o'ng qanot monarxist Gustav fon Karga diktatorlik vakolatlarini berib, Bavariya shtati komissari etib tayinladi. Kar Germaniyada prezident tomonidan joriy qilingan favqulodda vaziyatning Bavariya bilan bog'liqligini tan olishdan bosh tortdi va Berlining bir qator buyruqlarini, jumladan, NSDAP organini yopishni bajarmadi.

Gitler Mussolinining Rimga yurishi misolidan ilhomlanib, Berlinga yurish uyushtirishga qaror qildi. 1923-yil 8-noyabr kuni Myunxenning Byurgerbroykeller pivoxonasida Kar, Lossov va Seysser ishtirokida miting bo'lib o'tdi. Gitler "Berlinda xoinlar hukumati ag'darilganligini" e'lon qildi. Fon Kar boshchiligidagi Bavariyaning yuqori darajali amaldorlari bu e'lonni qo'llab-quvvatladi. Tunda NSDAP otryadlari Myunxenning ma'muriy binolarini egallab ola boshladi. Ammo oradan ko'p vaqt o'tmay fon Kar va uning tarafdorlari markaz bilan kompromissga kelishga qaror qiladi. 9-noyabrda Gitler o'z tarafdorlarini markaziy maydonga olib chiqib, "Feldgerenxale"ga yo'l olganda hukumat harbiy qismlari ularga qarshi o'q ochishadi. Germaniya tarixida bu hodisalar "Pivo isyoni" nomi bilan qoldi.

Yoshlikdagi qashshoqlik Gitlerni boyluk to'plashga undagan. Uning boyligi hukumat pullarini o'zlashtirish va korporatsiyalardan «xayriya» mablag'larini qabul qilish orqali ortib borgan. Kansler bo'lgach, yangi turmush qurganlarga «Mayn Kampf» kitobini sotib olishni majburiy qilib qo'ygan. Bu esa kitobdan Gitler uchun katta gonorar berilishiga sabab bo'lgan. Bundan tashqari, u daromad solig'ini to'lashdan bosh tortdi. Gitler taxminan 5 milliard dollarlik mulkka egalik qilgan. Shuningdek, u san'at kolleksiyasini to'plash, chiroyli buyumlar sotib olish kabi mashg'ulotlarga ruju qo'ygan. Urushdan keyin uning mol-mulki Bavariya hokimiyatiga berilgan.

1936-yilda Gitlarning ashaddiy tanqidchisi bo'lgan nemis jurnalisti Karl fon Ossitskiy 1935-yilgi tinchlik mukofoti g'olibi, deb topildi. Bu imo-ishora natsizmni qoralash va Germaniyani «haqorat qilish» sifatida qaraldi. Natijada Gitler barcha nemislarga Nobel mukofotini qabul qilishni taqiqlab, alternativ sifatida Germaniyaning San'at va fan bo'yicha milliy mukofotini yaratdi. Keyinchalik Uchinchi Reyx davrida Nobellarni qo'lga kiritgan uchta nemis diplom va medallarni olgan bo'lsa ham, mukofotlaridan voz kechishga majbur bo'ldi.

1939-yilda Nobel ta'asis kengashi Gitlerni Nobel mukofotiga nomzod sifatida ko'rsatdi. Garchi u buni hazil sifatida maqsad qilgan bo'lsa-da, ba'zilar buni jiddiy talqin qiladilar. Bu shov-shuvga sabab bo'ldi va nominatsiya tezda qaytarib olindi.

1944 yilda Gitlarning bosh qarorgohida 20-iyul kuni Virmaxtning harbiy elitasi Fuxererni yo'q qilish va rivojlanayotgan Ittifoq kuchlari bilan tinchlik o'rnatish uchun unga qarshi fitna uyushtirdi. Bomba portlashi natijasida bir necha kishi halok bo'ldi, ammo Gitlarning o'zi tirik qoldi. Ko'pgina fitnachilar qatl qilindi.

Urushda Germaniyaning mag'lubiyati unga ravshan bo'lganida, 1945 yil 30 aprelda Adolf Gitler Berlindagi Fyurrerbunker shahrida rafiqasi Eva Braun bilan o'zini otib o'ldirdi. Garchi Gitlarning o'limi soxta deb hisoblansa-da, ko'plab tarixchilar bu dalilga qo'shilishadi.

Adolf Gitler o'limi borasida son-sanoqsiz taxminlarga, u o'lmagani va Antarktidaga to'rtinchi reyxnini barpo etish uchun ketgani haqidagi farazlarga nuqta qo'yildi. Gitler aniq Berlinda 1945 yilda, sianid zahari va o'qdan o'lgan. Bu haqda diktatorning Moskvada saqlangan tish bo'lagiga tayanib fransiyalik tadqiqotchilar ma'lum qilishdi.

“Bu tishlar Gitlerniki, bunga shubha yo'q. Tadqiqotlarimiz Gitlarning 1945 yilda o'lganini isbotlaydi”, deb aytgan professor Filipp Sharle. “Biz Gitler haqidagi barcha fitnalarga chek qo'ya olamiz. U Argentinaga suv osti kemasida qochmagan, Antarktidadagi yashirin bazada yoki Oyning qorong'i tomonida yashirinmagan”, deydi olim.

Tadqiqot natijalari European Journal of Internal Medicine jurnalida chop etilgan. Gitlarning yomon tishlari va ko'plab protezlari tahlili ularda oq qatlam (toshlar) borligini va hech qanday go'sht qoldiqlari yo'qligini ko'rsatgan. Diktator vegetarian bo'lgan, deb aytmoqda olim. 2017 yil mart va iyulida Rossiya Federal xavfsizlik xizmati va davlat arxivi olimlarga Gitler suyaklarini tadqiq qilishga ruxsat bergan. Frantsuzlar fyurerning boshi suyagini tadqiq qilishga muvaffaq bo'lishgan. Bosh suyagida chap tomondan ehtimol o'q o'tishidan qolgan teshik topilgan.

Umuman olganda, tadqiqot Gitler 1945 yil 30 aprelda Berlindagi bunkerida rafiqasi Yeva Braun bilan o'lgani haqidagi umumqabul qilingan taxminni tasdiqladi. Biroq olimlar endi fyurer aynan nimadan o'lgani borasida boshlari qotgan: o'qmi yoki sianidli ampulami? Unisi ham, bunisi ham bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, Gitler bosh suyagi og'iz qismida porox izlari topilmagan va demak, to'pponcha og'izga emas, bo'yin yoki peshonaga qaratilgan bo'lishi mumkin.

Olimlarning fikricha, tish protezlaridagi ko'kimtir qatlam sianid va protezlardagi metallning kimyoviy reaksiyaga kirishganidan darak berishi mumkin.